

Укр. Видав. Спілка в Канаді.

Я. Н. Крет.

Унія
з
Римом.

Ціна 30 цт.

Накладом і черенками Спілки.

Укр. Видав. Спілка в Канаді.

Я. Н. Крст.

НИКРАД

Унія
з
Римом.

Ціна 30 цт.

Накладом і черенками Спілки.

І уразумієте істину
і істина свободить ви.

Передне Слово.

Перед тобою, любий читателю, книжка, якої брак дасть ся дуже відчувати під теперішню хвилю церковних непорозумінь, що ними завдяки У н і і з Р и м о м жиє від літ наш український народ в Канаді і Злучених Державах Америки.

Щоби зрозуміти добре се питання: чому саме У н і я з Р и м о м причиною так невідрадних обставин на нашій церковній і народній ниві, звернемо увагу на дві важні річі, а то: на наше положенє в новім сьвітї і на відносини римської — латинської церкви до наших Уніятів.

Зачнім від першого. Хто интересуєть ся житєм нашого народа ту за мо

рем, бачить, що вся українська преса в Америці, всі, хотьби найменші зібрання народу переповнені жалем та наріканнями, що народ наш до нині некультурний погорджений і не зорганізований ми мо тільки покликів, рад і організаційних проб. І оно дійсно так єсть! Тай се не случай, не брак доброї волі у народа-нісе простий вислідок народного життя і народного бажання. А бажання усього українського народу за морем одно: за спокоїти церковні справи.

Наш український народ перейшовши добру школу визиску і переслідувань від польської, католицької шляхти в старім краю, а опинивши ся на вольній, американській землі, так дорожить своєю вірою, обрядом і церквою, що для них не боїть ся принести найбільше тїуду і тяжело запрацьованого гроша. Першою отже річю чи то по містах, місточках, чи по кольоніях побудовати церкви і удержувати сьвященників. Ко

ло церкви ґрупуєть ся всео зство амери-
каньського чи Канаднїського Україн-
ця; в нїй містить ся його віра, його об-
ряд, народність і ціле життя - скарб, яко-
го не дасть собі видерти за ніщо в сьві-
ті.

І от против такого стану, против
такої роботи коло забезпеченя нашого
народнього сокровища станули:—Рим,
французькі і айрїшські біскупї, латинь-
ский клир і наші златиньщені Эзуїтами
черці Василянї та намагають ся вже
раз здійснити свої пляни, вже раз пере-
вести на частині нашого народа - на бі-
дних Унїятах політику цілковитого зла-
тинїзованя.

— У н і я в а ш а, сказав римо-
кат. єпископ з Пітсбург, Па., Реліс Ка-
невін, се повільний але не у-
станний перехід з греко-
кат. обряду на обряд зов-
сім латинський. Нинї відбере
ся вам женячку сьвященника, завтра то

му сьвященикови вже не вільно миропомазувати, за десять літ змінить ся літургійний язик славянський на латинський, а за дваїцять вже будете всі на лоні церкви правдивої, церкви римо — католицької.' --

Так розуміє Унію Рим, а його за борчу політику відчули вже нєраз Українці -- Уніяти на своїй скірі. Поки є народ наш узброєний в любов до своєї віри, обряду і традицій відпирає по часті ворожі удари і цураєть ся опіки влізливих напасників, та все таки слабші надають в борбі, а сильніші з'уживши всі сили на опір і без'успішне упорядкованє церковних справ не находять навіть часу і спосібностей до иншого діла, до праці над поступом і організацією.

І чим довше потребає ся борба, чим більше народ український буде зглядати ся на римську колоду, або эще й благати у неї помочи - тим скорше по

гребає сам себе тим скорше викопає гріб для своєї прадідівської віри, церкви і обряду.

Але якщо усунемо сю злоду з під ніг, якщо зрозуміємо, що нам до організації не pomoже ні Рим, ні біскупи, ні вкінці златиньщені черці Василяни, якщо положимо свою і своїх діточок будучність у власних силах -- тоді мусять унасти непорозуміння і колотнечі, а на їх місце воцарить ся спокій, просьвіта і добробут.

Прийми отже український читателю сю скромну працю, а з нею поміч і оружя в руки, прочитај сю книжочку з увагою, а дізнаєш ся правди: дізнаєш ся, яка була віра наших дідів і прадідів, зрозумієш за що они проливали свою кров, пізнаєш усю злобу тих, що підступами і мордованєм втягнули наших предків до нещасної унії - снілки, а розуміючи і відчуваючи на своїй шкірі наслідки сьвятої роботи витягнути

сам собі науку. Правда укріпить тебе на душі, научить тебе горячо любити все, що носить на собі українське знамя: сьвяту віру славних наших предків, величний наш обряд, українську мову і весь український народ.

Вінніпег 20-12 1908.

Я. Н. Крет.

ПОЧАТКИ ХРИСТІЯНЬСТВА НА УКРАЇНІ.

Після достовірного переданя мав занести на руські землі перші лучі Христової науки сьв. Апостол Андрій. Провідуючи эвангеліэ над Чорним морем поплив Сьвятий горі рікою аж до місця на яким пізнійше станув Київ і заткнувши там сьв. крест, предсказав, що на сих горах засяэ божа благодать і рознесеть ся по всій руській землі. Однак се перше сім'я Христової науки видало на нашій землі овочі не скорше, аж в половині девятого столітя. Тоді бо (в р. 860) пішов руський князь Аскольд походом на Царгород і там заходами візагтіїського правительства і церковної грецької гієрархії перейшло на христіяньство бі

льше число руських жовнірів разом ма-
буть з князем.

Та не від річи буде на сїм місці
згадати, що робила тоді римська запад-
на церков. Патріярхи, або як їх пізній-
ше звали, „папи“ Риму не вдоволяючись
першим, почесним місцем між пять'ма
патріярхами християньского сьвіта, за-
жадали верховної власти над цілою хри-
стияньскою церквою і в 850-ім році роз-
кинули по сьвіті письма звані псевдо-
ізидорскими декретами, в котрих твер-
джено, що патріярхи - або папи Риму -
суть найвисшими судіями і настоятеля-
ми в християньській церкві. Рівночасно
впроваджено до западної, римської цер-
кви всілякі зміни стародавних звичаїв,
які були між християнами і то против во-
лі прочих патріярхів та всхідних-цер-
ков. Нещемно духовним целібат (безче-
нність) в супротивности до постанов
першого вселеньского собору, запрова-
джено піст в суботу, уневажнено сьвя-

ценника миропомазувати, а тайну сю віддано виключно єпископам, і т. п. Всі ті ново-введення осудив трулянський собор в 692-ім році і від сего часу заострюють ся відносини всхідних церков до церкви западньої, повстає розкол, що розгорів ся відтак в великий огонь та приніс 1054 році цілковите роздвоєнє западньої, римської церкви від всхідної, православної.

На соборі в Царгороді 1054 року всі єпископи і патріярхи всходу окликали западню церков яко таку, що відділила ся від єдности Христової церкви, покинувши її переданя і науку.

Розділ отже одної церкви, від другої зачав ся еще 850 року по Христі, значить давно перед тим, заки доба чуємо на Русі сліди християнства; проте твердженє, будьтоби наші Русини охрестили ся яко „Уніяти” зовсім хибне. Християнство ширло ся на Русі під безпосереднім впливом православної

Греції. Вже 860 р. по охрещеню князя Аскольда і його дружини вислав грецький патріярх Фотій грецького єпископа на Русь, підчас коли иньшого єпископа родом Німця, якого на Русь вислали з Риму для ширеня панської віри, наші Русини навіть не прийняли.

Від 860-их років находимо на Україні вже більшу християнську громаду. Слідно се по угоді, яку робив князь Ігор з Царгородом 944 року, значить 44 роки перед хрещенєм Володимира. Християнська Русь виступає вже поруч з поганською, бо як каже літопись християни при сягали на угоду в церкві сьв. Іллі, а погани на бога Перуна. Незабаром, бо 957 р. охрестила ся і жінка Ігора - княгиня Ольга таїї те без перепон, зовсім добровільно, а за тим ґрунт для християнства був на Русі зовсім приготований. Правда, християнство не було эще вірою державною - пануючою, було эще виставлене на посьміховища, а навіть видало із

свого лона двох мучеників - та вже зближався час цілковитої зго побіди над поганьством - зближався час панованя Володимира Великого.

Про хрест Володимира оповідають літописи всякі переданя, які здають ся мало схожі з правдою, а особливо єї посольства зі всіх усюдів, що то захвалювали нашому князеві кожній свою віру. Властива причина склала ся ось так:

Грецький імператор Василь попросив Володимира, щоб той поміг йому здавити повстанє. Володимир згодив ся помочи, однак в заплату зажадав, щоби Василь віддав за него свою сестру Анну. Для Василя не було се трудним жаданєм, та все таки він поставив умову, щоби Володимир охрестив ся. Здавивши бунт в Греції вернув Володимир до Київа, звелїв понищити поганьські ідоли і заповів по Київу, щоби всі без виїмку йшли слідоучого дня на ріку хрестити

ся. Першого бо дня охрестив ся Володи-
мир і бояри. Люди з радістю сновня-
ли се велінє розуміючи, що нова віра му-
сить бути добра, коли її прийняли князь
і бояри. Другого дня грецькі сьвящен-
ники з Корсуня і Царгорода, що приїха-
ли з царівною, охрестили в Дніпрі Кн-
ян.

Володимир скільки ставало в не-
го сил зачав розповсюджувати христия-
нство по більших городах своєї держа-
ви. В наслідок сего Христова віра стала
на початках релігією вищих верств: бо-
яр, княжої дружини і купців, а допер-
ва з часом повільно переходила в народ-
ні маси -- на села. Щоби як найскорше
рознести сьвітло божої науки по цілій
державі, мусів Володимир оснувати цер-
ковну гієрархію. Вже перед тим післав
царгородский патріарх єпископів на
Русь, але сї яко місіонарі в поганьській
державі не могли явно організувати ся
в дієцезії. Доперва Володимир поста-

вив в Києві митрополита Михаїла, що привіз із собою з Греції, збудовав для него катедральну церков Пресьв. Бого родиці, звану Десятинною, позаводив відтак епископства по інших більших містах, як: в Переяславі, Новгороді, Чернигові, Ростові і Білгороді, підпомагав церкви і книжну освіту та так довершив славне і сьвяте діло, за котре церков руська назвала його рівноапостольним і причислила до сьвятих.

ЦЕРКОВНА СПРАВА ДО УНІ.

Церков Христова від введеня християнства через Володимира В. утверджала ся на Русі що раз більше, а стан духовний приходив до великого значіння і поваги. Верховним начальником церкви був митрополит київський, рукополаганий царгородским патріархом. Митрополит поставляв знова єпископів, яких вибирали собі старші сьвященники, бояри і народ враз з князем. Князі виносажали щедро Єпископства, даючи їм десятину з мита, меду і лїсів та призначуючи їм доходи з церков і сіл.

Так отже свобідно і спокійно розвивала ся руська наша народна церков спомогана всхідною Грецією, а не маючи противно нічого спільного з Римом, котрий за той час з'умів вже утвердити по всім заході своєю наукою, що головою християнства не Христос, а папа, і хто

не стоїть з сим панною в спільности, той не може бути спасений.

Однак наша руська церков не багато собі робила з такої панської погрози; вірила в Христа - і то зї вистарчало. Та Рим і ціла западна, католицька церков не могла глядіти на гарний розвиток всхідних церков, а особливо своєї сусідки церкви руської. Тим то при першій лучшій спосібности намагали ся пани втягнути і нашу церков на своє лоно.

Перші проби злучити руську церков з римською сягають початків 13 го віку. Правда сї проби відносили ся все скорше до Галичини, як до других руських земель, позаяк Галичина сусїдовала з католицькою вже тоді Польщею і Уграми. Іменно коли про славне панованє галицького князя Романа почули і в Римі, прислав папа Іннокентій, неаби який політик, до нашого князя послів з царською короною, та зажадав, щоби за сю ко

рону змінив князь і весь його народ обряд руський на латинський, та узяв його Інокентія своїм духовним зверхником.

„Мечем сьв. Петра, говорили римські каноніки до Романа -- може папа наділити тебе широкими землями” А звісно, що тоді папи оголосивши себе намістниками убогого і покірного Ісуса - скидали з царських тронів або на них саджали царів і королів свого латинського обряду і взагалі провадили політику в цілій Європі.

„Если таким мечом воюэ ваш папа -- сказав гордий Роман -- то я не по требую з ним спілки, бо своїм мечом можу эще прославити свою руську землю!” Відкинув римську корону і унії не прийняв.

Як бачимо перша проба втягнути Русинів до Унії Римови не повелася. Троха лучше пішло діло з галицьким королем Данилом. В році 1234, ко

ли татарський хан завоював всі руські землі, камагав ся король Данило скинути з себе татарске ярмо та збирав сили до рішучого виступу против хана. В той час присилає папа Іннокентій 4 своїх послів до Данила, предкладає йому королівську корону і обіцяє післати всіх князів заводу на поміч против Татарам, щоб лиш Данило прийняв Унію з Римом. Данило довго надумував ся, но вкінці видячи, що возна поміч йому тепер конечна, прийняв предложеня папи і приступив до Унії з Римом.

Данило уповаючи, що прийняв поміч союзників з заходу, почав війну. Однак кілько не напросив ся обіцяної помочи від папи- ніхто не приходив. То ді Данило огірчений до живого зірвав всяку звязь-унію з Римом. Рим і сим разом не скористав з Руснів. Та бачне око римських дипломатів не сходило з рускої землі. Чого не могли ділнати вишою політикою, зрбили сплюю, інтри

гами і грабіжию.
Саме в сім часі наша вітчизна сильондрована татарами пішла під панованє Литви а відтак католицької Польщі. Від тої отже пори, як Галицько-Володимирська Русь утратила свою політичну самостійність, дізнає і наша руська церков що раз сумнійшої долі. Особливо за панованя польського короля Казимира на Русин почали сходитись до наших міст громадами жиуди та Німці, а за ними хмарою латиньські монахи, як Францішкани та Домінікани. Казимир взяв ся на добре до Русинів. Знаючи, що заборолом народнього життя і духа єсть інтелігенція, прогнав руських урядників з урядів, а на їх місце посадив Поляків та Німців, і понаділював їх руськими добрами та землями. Казимірови ходило головно о се щоб чужинці єї нові урядники на Русин були тут першими розсадниками і оборонцями латинської папської віри. Він же від серця бажав собі ввести на Русь

латинську, папську віру, щоб сім забезпечити польське на Русі панованє. Для монахів і латинських сьвященників будовав церкви і монастирі, відбирав руські церкви та церестроював на латинські. Латинські ксьондзи ходили по дворах руських бояр і перетягали тих на латиньство, а то пішло їм легко, бо Казимір зараз наділяв таких перевертнів почестями і урядами. Найшло ся споре число наших бояр, що ласі на гідности переходили в латиньство, а відтак ставали Поляками. В такий отже розбишачий спосіб закорінила ся на Україні латинська, папська віра, а церков наша, церков руська убожіла та підупадала.

З часом дістали польські пани велику силу. Вони збирали ся на з'їзд, що звав ся соїм, і той соїм вибирав, эсли треба було короля, заводив закони, та нарядкував усякими державними, загальними справами. Кождий пан держав своє войско, у панів були міцні за

мки серед величезних маєтків, загарбаних у руських селян, і в цих замках жили пани, як які королі. Мало не вся земля була панська, понівська і монастирська, а народ робив на них панщину. Король бо пороздавав панам українські землі, а ті заводили скрізь панщину, селян мучили, били і дерли шкіру приписуючи собі право не лише над тілом, але й над хлонською душею. Між польськими панами було вже багато панів українських, були вже Потоцькі, Дідушицькі, Чернецькі і інші, що покинули свою мову задля польської і віру свою руську задля панської тайі стали первертнями, зрадниками свого власного народу. Тим то панам хотіло ся доконче, щоб і на Україні була скрізь католицька віра і щоб по малу весь український народ перевернув ся на Поляків. Якаж була доля нашої руської церкви серед такої нагінки католицьких магнатів? Спершу від часів свв. Володими

ра В. була вона церквою державною, а тепер церквою державною або пануючою стала латинська, православна же руська була немов з паньскої ласки. Руське духовенство мало менші права ніж латинське полське. Католицькі єпископи були членами соїму, руські ні. Гадано навіть закон, яким зборонено ставити нові руські церкви. Всі церковні уряди залежали тепер від полського короля, князів і панів. Коли князь або король дарував якому панови землю, а на сїй землі була руська церква чи монастир, то в купі із землею давав король панови право настановляти на сїй землі духовних. Від того то часу завівся порядок, що єпископів і ігуменів настановляли королі, яко пануючі на державних землях, а низше духовенство настановляли пани. Звали ся такі пани патронами церкви, себ то опікунами і добродіями.

Віднявши отже нашому народові

ви і духовенству права презентувати пошів, пани звичайно зовсім не дбали, щоб попи були чесні люди, доброго християнського життя, розумні і до того діла спосібні. Вчора був ще якийсь польський шляхтич ротмістром в війську, піячив, розбивав, нападав на людей -- а нині вже дістав грамоту від короля і він вже єпископом чи ігуменом руського монастиря. Польським панам ходило взагалі о тоє, щоби привести руське духовенство до унадку, на низькій степені, а народ побачивши, що в латинській церкві більший порядок, приставав до неї. І справді руське духовенство жило в сім часі дуже погано. Вищі духовні переважно польські шляхтичі жили по замках в'єдно з панамі, піячили, держали собі військо, і розкошували, пригадуючи собі свою дієцезію раз в рік, як прийшло брати данину. Богатства мали они незміренні. Ходили в одіжки з найдорожших матерії, їли найкра

еші стравн, или найдорозні вина. Взагалі жили в п'яньстві і рознусті. По судах бували справи, де обвинювано за тяжку рознусту єрхієнскопів як приміром Кирила Терлецького, або за душегубство як от Никодима Шибінського. Сей навіть черців повиганяв з монастира, а сам гуляв там з рознустниціями. Про церковну роботу не дбали, а старали ся о тоє, щоб як найскорше забогатіти. Церковні гроші забирали собі, а церковні добра віддавали своїм незаконним дітям, родичам або приятелям, продавали, міняли або давали в аренду. З парохіян та понів дерли великі драчки, а коли парохіяни не хотіли давати -- то запечатували їм церкви. Колиж такий єнскоп був сам патроном якої церкви, то він простісінько давав сю церков в аренду тому хто більше дав.

Оттакі були вищі духовні. А знишними було ось так:

Пан був патроном на своїх зем-

лях і настановляв попом того, кого хотів. Через се попи були в него попихачами. Такий бачте стан задержав ся аж до нині, що руську парохію надає польський шляхтич вимагаючи від пона заяви, що той не буде ширити між народом просвіти, але вчити ме їх покірности і рабства. Тодішні попи — се люди наскрізь бідні; самі справляли землю, рубали дерево і сплавляли ріками і їх трактовано як підданих селян. Пан і його служба примушували псна вінчати кого хотіли, а кого хотіли розлучити, часто навіть судили пона, кидали до вязниці і переслідували. Але так робили лише з нашими руськими, бо латинські попи жили в найбільших ласках і поважаню. На то всьо не мали наші сільські попи від нікого оборони, бо архиреї були самі такі як пани і з панами тримали; замість отже оборони і помочи, самі архиреї били понів, карали тюрмою і накладали на них податки. Не дивно отже, що низше

духовенство було темне, неосвічене,
нерозуміюче свого діла.

ЦЕРКОВНІ БРАТСТВА.

Сумний стан руської церкви і духовенства бачили люди світські і помоло стали продумувати, як би направити діло і завести в церкві деякий лад. Не взяли ся до сеї справи пани, бож они самі раді були унадкови нашої церкви, бож они самі настановляли таких єпископів, що порали ся більше коло чарки, шаблі і гарних дівчат, ніж коло божого діла. Не взяли ся мужики - селяни, бо не мали ні права, ні просвіти, ні сносібностиі. Взяли ся за тоє діло міщани, купці, шевці, ковалі та иньні ремісники. А діло мало ся так.

Здавна по містах парохіяни збирали ся коло своєї церкви і заводили такі спілки, що звали ся братствами. Братчики поперед усього мали на ціли до помагати церкві, вкладаючи до скарбони приписану квоту. На храм варили

мід і мали право продавати його без акцизи таї з сього заробляли грошії. - Із тих так то зароблених грошії братства украшали свою церков, давали віск на сьвітло та платили понам і дякам. Потім вони заводили і держали шпиталї доми, де збирали ся на поради і школи. Усіх братчиків своїм коштом ховано. Вступати до братства міг кождий, хто хотїв; міщани і селяни, пани й мужики жінки і чоловіки аби лише платив свою вкладку до братскої скринки і слухав старшини. Всї справи рішали братчики громадою, а раз на рік вибирали з по між себе чотирох старших братів і сї за відували всіми братськими справами; ті що провнили ся, бували карані громевою квотою, або садили їх на дзвіницю, а хто не слухав братського присуду, то го відлучали від церкви.

В перній половинї 16 го віку таких братств було эще дуже мало, таї то лише по великих містах як от у Льво

ві або у Вільні. Аж при кінці 16 го століття заводять ся такі братства одно по другім так, що за 15 літ укрили вони Україну мов густою сіткою.

Найстаршим братством було Львівське. Воно списало собі статут, в котрім поставлено строго наглядати, щоб будували ся школи, друкарні, приюти для старців, дальше, щоб вчити молодіж з котрої пізнійше вийдуть оборонці церкви і народа.

В той саме час приїхав до Львова антіохійський патріярх Яким, тож братчики подали йому свій статут до затвердження. Він і затвердив його 1 січня 1586 року і надав братству свою грамоту. Патріярх Яким побачивши безлад в руській церкві надав братству великі права. Після тих прав мали братчики шильнувати, щоб світські люди, як і духовні жили після Христової науки; мали докоряти їм за неморальне житє, а коли не услухають їх писати до єпископа.

„Колиж і єпископ піде проти закону правди таї почне порядкували церквою не по правилах св. Апостолів піддержуючи беззаконність, - то такому єпископоги нехай противлять ся всі, яко во рогови правди.” А братчиків без братства не міг єпископ судити. „Колиж би хто тим правам братств противив ся, хочби найстарший князь чи архієпископ, то тоді, - сказано в грамоті -- на таких нехай буде проклін всіх чотирох вселеньских патріархів!”

Коли Львівське братство дістало той статут, тоді і иньші братства почали переїмати його для себе. Всі братства жили в згоді, мовби одною спілкою, а львівське стало найстаршим. Трохи згодом року 1588 -- го заїхав на Україну царгородський патріарх Еремія. І сей бачив добре, що таке робить ся серед українського духовенства. Він скинув київського митрополита Онисифора за те, що вдруге оженив ся, покарав

супралського архимандрита Тим
Злобу і дуже налякав висше українське духовенство. Зрештою зрозумів лише братства можуть дати я' тійсь церкві на Україні, тому і потвердив давні права всім братствам а Львівському та Віленському дав титул .с. р о п і г і іі, - себ то таке право, що є копії не могли в нічій мішати ся до обох братств.

Дуже се не подобалось українським духовним панам. Деж таки: як там хлопці: шевці, ковалі та киливірники дуть за ними наглядати, будуть їм казувати що і як треба робити! Де хто видав таке! То собі можна було лягти, пити, в розкошах купати ся, схочу грішити -- а тепер маєш! „Хлопці“ зробили ся старші за архиєреїв!

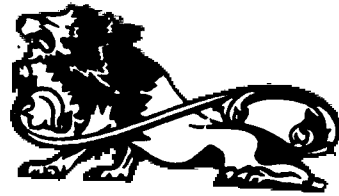
А „хлопці“ таки й справді взялись до сего діла. Ім до помочи стали українські пани Островські, Вишневецькі, котрі не перейшли на латинське

але повписували ся до братств.

Року 1594-го зібрав ся собор в Берестю. Братства післали від себе на той собор багато послів. Їх було там так багато, що само съвященство мусіло їм покорити ся. Собор сам признав братствам усї їх права і загрозив острими карами, хтоб посьмів противити ся братствам. Львівське братство пожалувало ся на свого єпископа Гедеона Балабана, собор присудив його скинути. Після сего братські послы стали докоряти духовенству за непорядки в церкві, що жили поганим житєм. Дальше домагали ся братства, щоби єпископи і митрополит були вибирані, як перед тим — духовенство мусіло і на се пристати, та удати ся до короля, щоб потвердив сей порядок.

Тай на соборі братства не перестали. Року 1592-го львівські братчики списали патріярхови усьо погане житє архиєреїв тай просили його, щоб прис

лав на Україну свого делєгата, а то
щоб зібрав собор, на котрім осудить с
всїх вианних владик.

УНІЯ.

Такий стан зробив незвичайно прикре вражінє серед української гієрархії. Щож она робить? До якогось часу му сїли вищі духовні корити ся, бо бачили біду; недавно бо скинув патріярх київського митрополита, та много инших по карав. Треба бу ло раз-у-раз трусити ся що братство післе лист до патріярха, а тої возьме тай скине за неморальне житє. А житя їм зміняти не хотїло ся.

Правда, що декотрі владики про бували змагати ся з братствами. Так львівський єпископ Гедеон Балабан наїздив зі своїм війском на братські монастирі і церкви, розганяв попів та учителїв і, т.и., але ні єму ні иньшим не уда ло ся перемогти братства. Виходило та ке, що треба було або корити ся братствам і у вєшому їх слухати, або відкинути ся зовсїм від патріярха і від тої усеї

бідн, яка на них упала за розкішне н моральне житє.

А зараз коло себе бачили укра ські владикн інший лад. В католицьк польській церкві єпископи мали стра нну силу -- кожде їх слово було сьвят Сьвітські люди не сьміли до церкви м шати ся. Єпископи жили в розкошах, в державних справах мали велике слов Стало отже заздру українським правос лавним архиреям на таке житє, тай ба жали і собі такого.

От задумав дехтс з владик зроби ти так, щоб українська наша церква від кинула ся від пєтрїярха тай пішла під власть і покров латиньському, р и м с ь к о м у п а п і. Що через се доведе ся зміняти віру - те їм було байдуже. Н а й г о л о в н і й ш е т у т б у л о с е, щоб визволити ся з під б р а т с т в. А братства їм так надоїли, що про львівського єпископа Балабана розказувано, що він радий був би й чор

та на поміч узяти не то римлян, аби
лиш збутися йому братств.

Польський уряд давно вже хотів
скасувати православну віру, підчинив
ши її під пану, та ніяк не міг сего зро
бити. А саме в сїм часі покликано з Ні
мечини католицьких черців єзуїтів. Се
єзуїтське товариство дуже ревно боро
лося за католицьку віру та сплювало
ся повернути в католицизм кожного,
хто ще до него не належав. Єзуїти бу
ли і суть до нині дуже хитрі і лукаві,
та вмовили в себе, що можна і погане
діло зробити, аби лиш з того мав ко
ристь католицький Рим. Вони підлецу
валися до королів і панів, добували на
свою справу силу грошій, писали в обо
рону католицизму книги, заводили шко
ли та в них вчили діти по своєму, по є
зуїтськи. Скрієсь по Польщі та Україні
зачали заводити свої монастирі та шу
чками, насильствами переробляли Ук
раїнців на Поляків.

Так отсі Эзуїти почали намовляти українських владик піддати ся папі. Вони спокушували їх, розказували, яка їм православним архиереям тепер неволя через братства, а яка тоді буде воля і гаразди, коли підчинять ся римському папі. А ті і сами бачили, таї заду мали пристаги до Унії.

Першим ініціатором Унії виступив львівський владика Балабан, роздражнений тим, що патріярхи посадили йому на шию львівських братчиків. В р. 1594 зібрало ся чотирох владиків: Балабан, Терлецький, Збируїський і Пелчицький на соборчик до Белза і уложили собі там та підписали першу декларацію Унії з Римом. Декларация ся була уложена секретно. Владики заявили свою готовість піддати ся під власть папи під умовою, що в уніятській церкві будуть полишені незмінно всі грецькі обряди. По сім притягнуено до заговору ще иньших владиків; Інатія Поті

я, перемишлського Михайла Копиштинського, а далі по довгих ваганнях приступив і київський митрополит Рогоза Михайло, так, що до р. 1595 втягнуто під декларацію унії весь український єпископат. Для поляків — католиків як і для правительства було се радісною несподіванкою. Польські пантиай король радо заявили ся сповнити бажаня і домаганя українських владиків — заговірщиків. Обіцяли владикам, що їх захоронять від напастованя зі сторони патрїярхату і вірних, та доложать всіх сил, щоби привилеї і їм обіцяні права були дійсно виконаними. По сих переговорах літом 1595 р. Терлецький і Потїї, яко депутати православного єпископату поїхали до Риму поцілувати папські ноги і просити ся під власть і зверхність римської курїї.

Папа згодив ся на унію, а Потїї з Терлецьким присягли на Евангелїє за київського митрополита Рогозу і за

всіх українських владик. Року 1596 марті вони вертали ся до дому.

Неважаючи на се, що сі перемовини і конференції вели ся скрито, змова владиків не могла остати ся на дого в тайні. Починають перелітати між укр. суспільностию поголоски, а вкінці 1596 р. ще оба делегати не вернули з Риму, заворушив ся весь український народ. Простий, сільський люд, городяне і братства всі запротестували против сего. Та владики замовляли, що сі перемовини не мають рішучого характеру і справа ніяк не може бути рішена без собору. Тими запевнюваннями старали ся владики позискати для себе і заспокоїти голову і провідника православних князя Константина Остроського і інших українських панів, котрі бурили народ за се діло, що іменно єпископи не порадили ся своїх духовних і мірян.

Тимчасом Потій і Терлецький вер

нули ся. Народ дуже обурив ся і хто знає, що булоб їм, та король польскій заступив ся за ними а папа приказав митрополиту Рогозі скликати собор, щоб туо справу з унією розглянути. Собор визначено в 1596 р. в Берестю на 6 жовтня. З'їхало ся багато архирей, єзуїтів та понів. Патрїярх царгородський прислав свого заступника; приїхав і князь Острожскій з 2000 українськими панами. Відпоручники православної шляхти і міщанських громад привезли інструкції, котрі жадали 1. покараня зрадників — єпископів, що самовільно покинули патрїярха, відобранєм їх урядів а 2 ге: Унія не може рїшати ся на такім синоді, що про не го ніхто небув повідомлений, без відомости всхідних церков.

Та в Берестю виїшов не оден а ле два собори. На унію пристав митрополит і п'ятох єпископів. Їх було 6 єпископів, але Балабан в послїдній хвили

відкинув ся і пристав знов до православних. Так отсеї пять і митрополит прийшли на собор. Их кликано - они прийшли. Четвертого дня собор постановив скинути митрополита Рогозутих владик, що пристали на Унію.

А уніяти зібрали ся окремо і знова постановили скинути Балабана та Кошистяньського, що зістали ся з православними, скинути дальше всіх православних духовних та оповістити унію. Тимчасом, як уніяти проголошували своє відступництво від патріархів, собор православних рішив, що українська православна людність польско — литовської держави хоче далі зіставати при патріярхах і не признає унії, яку для своєї користи матеряльної готують пятьох зрадників єпископів. Вислано з сего собору депутацию до короля, щоб позбавив уряду сих пятьох і митрополита. Однак справа вийшла інакше. Дяхи узнали справу унії вже ріше

ною, бо за нею заявили ся єпископи, мірянам - же після католицької практики до церкви зась.

Православний собор роз'їхав ся з Берестя, а король звелїв ухопити патріярхового намісника Никихфора і посадив до в'язниці в сїї ціли, щоб сеї маючи вплив на православне українське селянство не бурив його против унії.

Так стала ся року 1596 на Україні церковна Унія. Мало не все вище духовенство пішло тепер в унію оден лише народ думав інакше. Польський уряд, король, снат, соїм — признав тільки таке духовенство, що прийшло в унію, передав уніятским архиреям у сї церковні добра на Україні. Так православні зістали ся без вишого духовенства — без митрополита і єпископів але й ті остали без мірян, бо весь народ і українська шляхта станули против унії.

По сій події взяли ся пани і уряд таки на добре до „унії“ розуміючи, що если тепер те використають справи, так не дістануть в'друге та доброї до сего нагоди. Виключають отж українське дворянство раз на все від виборів, від військових і міських урядів. Від Українців відобрано староства, села і другі доходи, а на їх місце поставлено Ляхів. Польському війську дано власть карати смертю селян і міщан і що лише може вимислити сваволя нелюдяність, все то терпіло наше селянство прозване з горда „хлопами“.

Грабежі, насильства, побої і убійства переішли всяку міру. Українцям заказано збирати ся на якого будь роду зібраня. Церкви віддавано насильно уніятським понам, яких вже встигли вивчити Эзуїти. Эзуїти, що їздили з триюмфом по Україні для перегляду церков, мусіли возити наші люди від села до села. Церкви же, що не хотіли приє

тати на унію, віддавано жидам в аренду.

„От - таке то було лихо
На всій Україні!
Гірше пекла... А хто винен?
Ксьондзи Эзуїти...”

сьпіває про сі часи наш віщий Тарас Шевченко.

В сім всенароднім горю підняла ся нова сила і поспіла з помочію в обороні віри і народа а силою тою було -- Запороже. Чим більше народ терпів від паньських порядків, тим більше знаходило ся втікачів, що гляділи своєї свободи за Дніпровими порогами. Запороже добуло собі тепер найбільшої слави, і оно обнімало не саму лише Січ, но весь Український народ, що бачив в Запорожу опір і забезпеку против гноби телів чужих і своїх „Уніятів”. А був на Запорожу гетьманом славний Конашевич Сагайдачний. До него то й удав ся польський король Жигмонт о поміч про

ти Москви. Сагайдачний бачивши, що Ляхи в біді -- та нуж робити угоду, що би бодай сим - та тим прийти в поміч бідному народови. Ляхи згодили ся троха легче мучити Українців, а гоненя за „унію” таки зовсім залишили на часок. У Сагайдачного давно була думка знести ворожу для народу унію, тож тепер розвинув широку діяльність, щоби свої мрії сповнити.

В 1620 р. запросив Сагайдачний єрусалимского патріярха Теофана, що їхав з Москви, і той поставив в Київі митрополита Йова Борецького і иньших шістьох православних єпископів на місце тих, що перейшли на унію. Стало отже на тім, що в кожній дієцезії було по двох єпископів: оден православний, другий уніятский. Той смілий вчинок Сагайдачного не подобав ся польському королеви, тож на жалоби уніятських єпископів оголосив король всіх щой-но поставлених єпископів „самозваніця-

ми'' - неважними і казав їх прогнати. Но се була справа з Сагайдачним, з тим як в піснях каже ся, ,, що проміняв жінку - за тютюн та люльку'' Сагайдачний постояв отже енергічно в обороні православних владик, тим більше, що Ляхи знова потребували козацької помочи против Татар. Що більше Сагайдачний, чуючи силу в своїх ,,Грицях- Свинопасах'' (так звали Ляхи козаків) приказав королеви видати наказ, щоби ,,по цілій Україні православний народ уважав ся рівноуправленим з другими, щоби ново поставлених єпископів признано законними'' і такі иньші полегчі. Сваюля шляхти і ,,унїятів'' притиснена троха на Україні перенесла ся на Галичину і Литовську Русь. Без взгляду на королївскі численні грамоти і конституції, заказуючі пересльїдувати православних, повтарають ся ту раз у — раз гоненя і доводять народ до великих забурень. Найбільші забуреня

повстали в епархії Полоцкій а роз'ярено між православними і „унїятами” досягло великих розмірів особливо за єпископа Йосафата Кунцевича. Той бувшии єзуїтський ученик, а відтак завзятий уніят славив ся нетерпимостию до православних та старав ся за всяку ціну знищити єго в своїй дієцезії. Надармо силував ся Сагайдьчній повздержати Кунцевича в його загорілости, надармо упоминав його польський князь Лер Сашга, закидаючи йому всякі безправства, замиканє і печатанє православних церков, насиланє збройних людей на молячі ся в церквах маси народа — все то не помогло; Кунцевич робив по своєму і довів православних до такої люти, що посікли йому сокирою голову, а тіло кинули в ріку. Того Кунцевича проголосили відтак Єзуїти „св'ященомучеником”, за ревність около розширення „Унії”.

Убійство Кунцевича мало для У-

країни дуже сумні наслідки. Розлючені Поляки і Езуїти за то убійство вислали до Вітебска комісію, щоби укарати бунтівників. Комісія задекретувала до сто людей на смерть, з тих 20-ом стятю сейчас голови, а другим, що поутікали сконфісковано маэтки. Всіх же жителів міста Вітебска засуджено :,,щоби під карою смерти прийняли унію. Всі церкви без винятку віддано уніятм, а крім того сей засуд розтягнуено на иньші міста як: Потоцк, Могилів, Оршу і Мстислав. До міст наслано багато війска і тоэ мало огнем і мечем очищати їх від православія. Словом злоба розжарила ся з подвійною силою. В наслідок сего безпощадного гоненя не стало в полоцкій губернії і половьни людий: одних убито, другі поутікали хто в глибоку Росию а хто на Запороже, оставші-же під нечуваним натиском прийняли унію.

Вот що оповідаэ літописець з сих часів : ,,Ляхи з бідою вздержували ся

від крайного пересльїдуваня не - унїятів, поки жив страшний для них Сагайдачний. — Однак, як эго не стало, а православні люди подразнили Ляхів через убійство Кунцевича, злоба розгорїла ся з подвійною силою а гоненя відновили ся по цілій Україні з нечуваним звїрством. Так в Київі спустошили Ляхи чудовий софійський храм, ограбили Богатий Видубицький монастир в Куцку, перетворили православні церкви на війскові магазини, в Вільні перемїнено православні церкви на коршми і гостинниці. У Львові заборонено хоронити публично Українців, в Мінську віддано церковну землю під божницю для татарських кольонїстів. Людїй, що не хотїли прилучитись до унїї, замикали в тюрми, або проганяли з мїст; православних попів мучено всякими муками, і не дозволено їм служити богослуженя навіть в шатрах поза мїстом.

От — таке щастє, мир і братолою

біз принесла на Україну унія з Римом. А нині між тими самими Українцями ще тисячі, що чванять ся бути 'унія тами,, може і не відаючи, кільки крови, лиха, сліз і нещастя принесла ся ,,унія“ в наш тихий, зелений рай — в нашу Україну...

Гоненя українського народу з приводу ,,св'ятої унії“ так часті і жорстокі, що воєвода київский, хотяй Лях і католик писав до свого короля і до соїму ось такі слова: І чого ви хочете від того чесного українського народу? До наших уший доходить плач, зойки і наріканя того народу, що своїми грудьми заступав наше королівство від диких орд. Дійшло до того, що людей прогнаних за ,,Унію“ з їх домів і маєтків не може тепер помістити Понизэ. Та ніхто не слухав таких голосів. Самі владики уніяти, бачучи таке пекло між колишними своїми духовними дїтьми, призваними тепер з горда ,схизматами‘

триумфовали з побіди і заживали тих почестий, вигод і розкоший, які їм за „Унію” обіцяли Эзуїти.

Ось як пише наш славний Іван Вишенський про тодішніх єпископів уніятів:

„Нехай прокляті будуть владики, ігумени і архимандрити, що собі поробили фільварки з монастирів і міст святих і тільки самі з приятелями годують ся з них як худоба; збивають гроші, щоби донькам своїм дати добрий посаг, синів одягають, жінок прибирають, слуг намножують, коний ситих під масть добирають, розкіш свою поганьску сповняють.“

„Покажіть мені, хто з вас покинув дім, села, маєтки, рідню і мірське житє Господа ради? Чи не нато ваші милости прийняли унію, аби при помочи уряду католицького знайти в церкві божій ще більше сокровище маєтків, богацтво скарбів грошевих і доходів, в достатках

безпечальних і розкошах як у маслі плавати?

Чи не робити ви, ваші милости, ще голоднійшими алчущих, хоч вони носять той — же образ божій, щой ви, а ви їх лупите, з гумна стоги і оборони волочите, споживаєте їх труд і піт кривавий, поживаєте лежучи, пиво пре виборне варите і в пропасть свого неситого черева вливаєте, а бідні піддані в своїй неволі і річного обходу свого задоволити не можуть, з діточками своїми стісьняють ся, їжі собі уймаючи; „Чи не обнажаєте їх, ваші милости, — коней, волів, овець забираєте з обори у бідних підданих, дани грошеві, дани поту і праці їх витягаєте, з них до живого лупите, лупите, томите, — а самі як ідоли сидите на однім місті, — і кров і силу, працю їх і подвиг виссавши робите з них жебраків“.

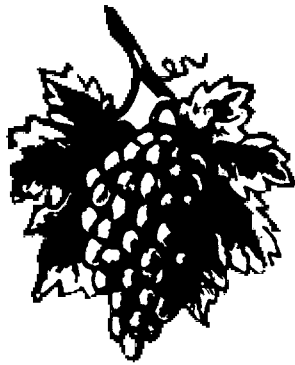
„Як же ви духовнимь, тай не тільки духовними, а просто вірними

(християнами) можете звати ся, коли ви брата свого, однако з вами во єдиній купели хрещеня родженого вважаєте низшим від себе і даєте на поталу па нам та жидам — називаючи єго х л о п о м. Добре — нехай буде хлоп; але пам'ятайте, що він брат ваш, у всім вам рівний.

Так писав Вишенський, наочний сьвідок всяких тодішних безправств, а його слова були словами усього українського народу.

Уніятські владики маючи опіку короля і панів, а закопавши ся зараз таки по проголошеню унії в істочник великопанського життя зовсім не дбали про свою унію; не обходило їх, чи будуть з ними числити ся польські магнати, чи ні, чи буде ненарушений їхній обряд, чи ні — з них досить, що увільнили ся від нестерпних брацтв, від патріярха, тай як в бога за дверми заживали панської ласки.

А пани почали заправляти зовсім сміло сю ласку полином, хоть владки не кушали його, бо і не для них се була пожива. Полин був призначений українському народови.

НАСЬЛІДКИ УНІІ.

Перепровадивши легким коштом, бо при помочи самих єпископів—зрадників, унію з Римом, утвердивши любов до сеї унії кого буком, кого прогнаєм, карою і тортурами, почали польські пани і їхній уряд здійснити свої мрії, які в завіщаню лишив їм Казимир, що то перший пробував знищити Русь, а на її кістках збудувати „Польску од моржа до моржа”. Правда, що автори унії - єпископи дістали то, що їм спілка з Римом обіцяла: вигідне житє, розкоші, силу і почеси, але український народ не тільки, що не добив ся ніяких прав ні в ділах віри ні народности: але погорджений, луплений до семої скіри своїми і чужими, зістав кинений гіркій судьбі, гоненям і тяжкому матеріальному недостаткови.

Ляхи і по так коштовній науці, що їй дістали в козацьких війнах, не научились пізнати, що держава зможе устояти ся лише справедливістю і рівним трактованєм всіх народностей. Вони довго досьвідчали, що лиш їх несправедливе поступованє з Українцями, їх нетерпимість до української церкви, довели до сих страшних воєн козацьких, що в них пролито тільки братньої крови, що в них ціла широка, плідна і богата земля знищена, сьлізми мільйонів зрошена, грубо кістьми вкрита, станула одною великою пусткою. Знали Ляхи тоє, та в місто направити лихо, вкоротити давню вражду, ненависть до українського народа та підносити чесними, справедливими способами народ, доведений до крайної нужди і біди они кинули ся і тепер на него безборонного, щоб той народ знищити до тла, щоби по тім народі і сліду не стало.

Мало було для Польщі, що відняла Україні бояр і міщан, мало, що позбавила ю краси і богацтва. Эї тревожило эще то, що простпій народ український мимо тільки лихоліть все ще держав ся при своїй українській церкві і своїй народности. Належало отже примусити той народ, щоби він забув своє українське імя і відрік ся своєї народної церкви, до котрої приляг з такою горячою любовію. На свою велику радість добили вже Ляхи торгу з українським єпископатом, що приступив до унії. Дістати би эще до унії „хлопетво“, і дрібну українську шляхту, і місія скіньчена а український велитень зложений до гробу а на його кістках готове „крулэство“.

Перше коли українська церков мала эще яку таку оборону то від бояр, то козаків — Ляхи нищили наш народ удаючи „браці“, розсідали ся на нашій землі як „культурніки“ — себ

то ширителі просьвіти, гаразду і господарности. Тепер коли нестало Сагайдачного і Хмельницького, коли не стало козацького рицарства - а зрадники єпископи самі викули унію і з унією віддали весь народ на потапу наших ворогів — Ляхи припустили тепер сміліїший штурм на осиротілий народ і на єдину його твердиню св. церков.

В 1717 р. уложили собі польські пани так званій, „п р о є к т н а з н и щ е н я У к р а ї н и” проєкт, як побачимо далше, незвичайно злобний і рішучий, а котрий хоронить ся до нині в імператорській бібліотеці російського цара. Способи, якими мало нищити ся сю нещасну і без проєкту Україну уложено слідуєчі:

1. Шляхта руського обряду чи то Уніяти, чи не-уніяти не мають бути припущені до ніяких урядів, особливо до таких, де би Русня міг діяти поволі до маєтку і до слави. Кождий

Поляк повинен від Русина сторонити і оказувати йому погорду, висьмівати його віру, чи вона уніятська, чи православна, а в бесіді при Русинах говорити найбільше о руських забобонах; таким способом з певністю лишить Русин свою віру а перейде на латинство.

2. Польські пани не повинні приїмати на службу Українців, щоби вони нічого не привчили ся. Приїмати можна тільки таких, про яких знає ся, що вони покинуть свою віру.

3. Зле, що є ще по містах много богатих Русинів-Українців. Треба отже старати ся, щоби вони з'убожіли і не мали просьвіти, а тоді не мати-муть підпори ані в майні, ані в розумі. А можна то зробити таким способом; коли місто належить до пана, то нехай нанспровадить до свого міста Жидів, вони вже своїми хитрощами новитискають Русинів-Українців з міста на передмі-

стя, а там буде можна наложити на них панщину. Коли-ж місто належить до коронних дібр, то нехай старости не ресьлідують міщан і помало приучують їх до панщини. І до тих міст треба спроводити Жидів і троха римо-католиків а Русинів-Українців не допускати до ніяких урядів і всі декрети маґдебурських слів писати в польській а не в українській мові. В той спосіб Русини-Українці відвикнуть від свого і не матимуть по містах ніякої сили ані поваги.

4. Іх єпископів треба засьлішити, щоби вони не знали, що кругом них діється, а попам ріжними справами так до кучати, щоби не мали часу про нічо своє думати і дбати. Єпископами робити шляхтичів і то таких, що мають свояків Поляків, аби Поляки мали від них поміч, а по їх смерти забрали їх майно призбиране за час єпископства. Але і таких українських єпископів не допу-

скати до сойму, щоби вони там не заприятелилися з ліпшими Поляками та щоби їх обряд не набрав через те більшої поваги. Але головне і найважніше, щоби вони (засідаючи в соймі з нашими) не зміркували, що ми потайки плянуємо зробити і зробимо з ними і з цілою Україною.

5. Польські єпископи нехай собі подадуть руки і постараються, щоби українські єпископи мали тільки титул „суффраганів” і щоби польські пралати мали право наглядати так їх, як попів і прилюдно їх напаминати й карати. Через те нарід думати-ме, що римський костел щось більшого, ніж грецька церква і вирече ся свого. Попи суть необразовані і тупі, не потрафлять поучити нарід, що їх обряд походить просто від сьвятих отців грецьких та по нинішні часи затримав ся без зміни. Щоби когось утримати в темноті, на те найліпший спосіб, аби він був убогий. От-

же нехай дідичі не закладують ніяких церковних фондаций, щоби попи мусли від них купувати церковні ґрунти. Польські теологи кажуть, що як дідич продасть церковний ґрунт,—то не э симонія. Але, де вже э церковні фондациі нехай польські дідичі, що мають право презенту, без скрупулів беруть гроші, але би то не називало, що за презенту (бо то гріх) тільки на те, щоби попуньо відразу був такий бідний, аби не мав за що купити шизматицьких книжок. Передаючи попови парохію, не треба виразно писати, котрі поля йому передаэ ся до ужитку, ані в тім документі не згадувати про вольности, яких уживають латинські ксьондзи. Документ писати так; „Я той а той, даю парохію (тому а тому), увільняючи його від панщини”. Так робили наші старосьвітські Поляки і мали з поців зиск мало що менший ніж з хлопів. Піп не сьмів купувати горівки деінде

як у панського арендаря-Жида, а коли Жид зловив контрабанду, то забирав у попа воли за кару. Піп не сьмів молоти в иньшій млині, як у паньскім, а коли змолв де инде, то панський Жид забирав йому силою з комори не тільки муку, але й иньші припаси. Такими й иньшими ще способами наворачнули наші предки многих православних до римокатолицького костела, а й ми при помочи таких способів можемо наворачнути решту... Попів зведемо до такої нужди, щоби вони не могли спромочи ся не тільки на торжественну одежу, але навіть на потрібнішу — а вже щоби й подумати не могли про закуп книжок, або науку своїх дітей!

6 Сьвященичі родини треба за найменні переступства як найострійше карати. Крім того не треба попові чів звільняти від паньщини (з виїмком одного, котрий колись буде попом на місци батька), нехай їм не буде вільно

мешкати у вільних містах, ані переносити ся з місця на місце. Але коли-б вони були мудрі і знали, що після закона не вільно так з ними поступати, то треба якимсь крутарством перевести таку ухвалу, що попівські сини (кромі одного) мають стати панськими кріпаками. Але поки що вони мають до ступ до наших публичних шкіл — отже треба їх у тих школах пересьлідувати. Батьки нехай понамовляють своїх дітей, щоби їм докучали, а наші учителі, мудрі люди — не звертати муть на те уваги, противно, самі їх пересьлідувати-муть. (Кажу се, бо я сам бачив таке.) Але нехай ніхто не думає, що було би добре їм у с'їм заборонити доступу до шкіл, а то з отсих причин: (1) Панські діти не мали би на кого звалювати свої власні провини і переступства, як би по школах не було руських дітей. (2) Латинські ксьондзи помалу переконають руські діти, що оба

обряди „то вшистко едно” і Русини з часом перейдуть на наше.

7. Коли-б Українці (Русини) якимсь чудом таки здобули висшу освіту — у що я не вірю — тоді треба з ними так поступати; Тим, що належать до духовного стану, а треба се виразно заявити, щоби жили безженно, дамо їм більші вольности і більші доходи. Коли все духовенство буде безженне, тоді наша ціль осягнена. Бо коли вмруть безженні сьвященники, то разом з ними позбудемо ся і тих, що були би їх наступниками. Хлопських синів не допускаємо до шкіл, попівських не буде, дрібної руської шляхти мало, а її ті, що суть, то прості люди. Отже приїде до того, що всі місця віддамо латинським ксьондзам.

8. Але найтвердші є письменні Українці з хлопського стану. Вони бунтують і інших. Треба їм вирвати їх сьвідомість, а тоді вони стануть смирні

ми: ми Поляки, мусимо за казати хлопським синам, ходити навіть до дяківських шкіл при українських церквах. З того мати мемо не тільки щойно названий хосен, але ще ухоронимо ся від шкоди, бо хлоп, що засмакує в школі, шукає волі і втікає від пана за десяту гору. Вже жалують ся на те возводства Галич, Волинь, Поділля, Брацлав і сусідні землі. Економи і завідателі („жонці”) повинні отже як найострійше уважати на те, щоби хлопська молодіж не привикала до книжки, тільки до плуга і до ціпа.

9. Щоби скорше знищити Українців, треба зібрати в окремий реєстр усі їх блуди і провини, щоби світ думав, що стала ся справедливість — на випадок, коли-б ми сей плян перевели. Як правдивих закидів против Українців не буде, то задля переведеня наших плянів треба повидумувати красно уложе-

ні брехні, — або ще ліпше: під іменем руських попів а навіть єпископів, самі повидаваймо руські письма против держави, против польського народа і против католицького костела — а потому скажемо, що то написали Русини-Українці і так позискаємо против них духовенство і світських, сенаторів і шляхту.

10. По приготованях, треваючих довший час, не брати ся до діла напрасно, не всюди в один час, ані навіть не рівночасно в різних місцях. Зачинати треба по закутинах краю, де більшість римокатоликів — і то не без причини. І таким способом, хитро ії осторожно, зрадою - підступом і пострахом перетягнемо Русинів на католицьке; перед світом мати-мемо славу, що то вони по добрій воли перейшли, а ми їх при божій помочи приймили до римського обряу.

11. Але легко може прийти до того

що український нарід піднесе бунт у своїй обороні, а Поляків за мало, щоби могли вимордувати всіх Українців, отже бунтівників віддати в руки Татарам, а на їх ґрунти спровадити з Польщі Мазурів. Нема страху, що Москаль поможе Українцям, бо Москаль іще гірше ненавидить уніятів, як нас і хотів би їх бачити в найбільшій нещастю. Але як би навіть був їм прихильний, то ми таки діпнемо свого. Такими й иньшими ще способами воюючи против Українців, мати-мемо невдовзі такий хосен з того, що Польща розживе ся в „мілосьці і згодзэ”, вороги бояти-муть ся її сили, а римська релігія розширить ся ще більше як на 160 миль — словом, будемо міцні і забезпечені. На кінець звертаю увагу на те, що коли Україна лишить ся при своїм, то чи она буде шизматицька, чи не буде, все буде грізна для Польщі. Але коли ми її перетягнемо на своє, то зробимо з не

і римсько-католицький край і мати-мемо союзника — що дай Боже, Amen”.

Вот проєкт! Він і подібні йому проєкти введено таки дійсно в житє, і наш народ завдяки сим культурним проєктам носить до нині знак їх „братнэй мілосці” під видами неуцтва, некультурности, простацтва і нужди.

Вот такі полекші придбали для на рода єпископи-зрадники через унію, через ту унію, котра мала вирівнати лише ріжницї що до віри, а впрочім мала запоручити нетикальність обряду, через унію, що мала поставити український народ на рівні з католиками-Ляхами що до просьвіти, культури і добробиту. І поставила — та далеко не рівно.

Після таких проєктів було погано жити так для православних, як і „уніятів” коло „братнэго народу”. І одні і другі засиляли то до сойму то до короля множество скарг — але сі скарги не знаходили прихильности. Перед суд не

мож було нести також нічого, бо судили Ляхи тай судили так, що наш чоловік найневиннійше бував караний, щеї платив кошта. З девізом „уніяці і католиці — то вшиєтко єдно!” почали будувати Ляхи по цілій Україні косьцюлки і капличкі, садовили по руських селах своїх ксьондзів, щоб єї пильнували руських попів, селян же сами перетягали на латиньство. З того то часу по наших руських селах до нині тільки Русинів латинників, людий руських, що і слова по польски не розуміють, а між сими людьми „кєндз” — польский шовієст, що єим лише трудить єя, щоб єїять незгоду і ворожню між одними а другими, між латинниками а пів-латинниками, чи там „уніятами”.

Та пригляньмо єя дальшим наєєлїдкам єєвятої унії з Римом. Вже золотий проект згадував, щоб єєлянєьким єїнам заборонено учити єя навіть в церковних школах, а єєляхетєькі українєькі ді

ти, щоб по школах переслідувати, щоб в сеї спосіб Українці „не мали підпори анї в майні, анї в розумі”.

От лист польского короля Владислава, якого зміст зовсім не запоручає для України сеї благодати, що мала сплинути на наш народ з принятєм унії.

ЛИСТ КОРОЛЯ ВЛАДИСЛАВА ІV.
ДО АРХИМАНДРИТА ПЕЧЕРСЬКОГО
МОНАСТИРЯ ПЕТРА МОГИЛИ
В КИІВІ.

Я, Владислав ІV., з божої ласки король Польщі, наминав тебе строго і тепер наказую, щоби Ти сейчас розв'язав друкарні і то так, аби їх не було анї в Київі, анї в Винниці, анї в жаднім иншій місці.

На випадок, колиб Ти не виконав нашого приказу і не розпустив сейчас шкіл і друкарень, то знай, що за непо-

слух будеш остро караний нашим урядником.

Крім того відклич з винницького монастиря монахів Атаназія Івасковича й Христофора Канафольського і постарайся, щоби ті бунтівники зараз від'їхали. Инакше не сьмієш зробити, під загрозою нашого гніву.

У Львові, 29. вересня, 1634 р.

Владислав.

Та видно архимандрит не послухав короля і не розв'язав шкіл, бо два місяці потому пише король Владислав другий лист, здаєть ся до того урядника про котрого говорив в першій листі.

II. [Зміст.]

Я, Владислав IV., з божої ласки король Польщі, довідав ся, що печерський архимандрит не тільки що не замикав шкіл у Києві, на Волині в Брацлаві, але що нові школи позакладав, а то мене глибоко вколело. Отже взиваю Вас, переказати йому, щоби довше не

опирався і сьогодні позамикав школи. А колиб він уперся і знов не послухав, то поручаю Вам не допустити до шкряття тих шкіл, але позамикати їх.

В Варшаві, 27. листопада 1634.

Владислав.

Так то дбали польські королі і їхній сенат, щоб український народ не мав учених і просвічених людей. А Ляхи голосять перед світом, що вони нашим народом по батьківськи опікувалися. А ось новий доказ їх „батьківської опіки”. Такий польський історик, Ян Длугосш пише таке про польського короля Владислава Ягайла (Ягеллу, котрим так голови набивають нашим дітям).

„В році 1412 удався Владислав в товаристві лагінського архієпископа до Перемишля. Там перемінив руську катедру, красно збудовану з квадрато-

вого каміня : стоячу в самій середині замкового майдану - на латинській костел, казавши перед тим повикидати з гробів руські костел. Зібраний руський наряд плакав і тяжко прокидавав''.

Через унію берестецьку розірвали Ляхи українську церкву на дві частини, що оден держав і майже до щого держить наші маси при своїй на одності. Через сю унію з Римом розпала ся Українська церкву на два табори, в наслідок чого настала на Русі релігійна борба між уніятами а православними. Ся релігійна борба зродила козацькі війни, що то запричинили тільки крови, терпінь і нужди -- а всео для того, що козаки, як вірні діти православія захищали свою прадідівську віру перед Эзуїтами і їх спільниками-уніятами. Насильним змаганєм козацтва за Сагайдачного і Хмельницького удало ся виправді примусити Польщу, що тая признала

православним рівні права з другими, а ніє їйше і сам король Собіський, щоб положити кінець сій релігійній борбі надав всім Українцям свободу визнання призволив православним мати своїх єпископів і митрополита в Кієві, но все таки не прийшло до лутшого. Як уніятів нищили хитрощами, так других себто православних переслідували і гонили, як колись римські кесарі перших християн.

При кінци 17-го столітя була українська церков так розділена, що до уніятів належали чотири єпископства: Полоцке, Віленське, Холмське і Пінське, а до православних другі чотири: Львівське, Перемишльське, Луцке і Могилівське з митрополією в Київі. Ляхи пустили тепер в рух весь єзуїтський апарат, в наслідок чого 1690 року приступив до унії Перемишльський єпископ Винницький а 1700 р. єпископ львівський Іосиф Шумлянський. Той по

слідний прийняв унію публично у Варшаві а повернувши до Львова заволодів при помочи польського війська братску Успенську церков і поставив в ній свій трон. Ставропігійске брацтво эще православне боронило завзято церкви і вислало сейчас депутацик до короля, щоби той подав їм поміч против Шумлянського. Депутация узискала в короля чотири грамоті, силою котрих всі їх свободи були затверджені а епископови приказано, щоби оставив Львовян і не мішав ся більше в їх справи. Вкінци 1702 р. приступив до унії і єпископ Луцкій. Приймаючи унію сі три єпископи поставили такі услівя: щоби руський обряд був незмінений, щоби уніяти мали рівні права з Ляхами, щоби католицкі єпископи не мішали ся в справи руської церкви. Сі услівя Ляхи дуже торжественно запоручили, але ні як нікуди і ніколи не додержали.

Таким способом оставала эще при

православію Біла Русь (литовська) з своїм Могилівським єпископом. Як-же поводило ся сій Білій Русі, вказують тогдішні часті жалоби біло-руського духовенства, о яких в коротці згадаю.

„В Литві — пише оден з Могилівських єпископів — Татарам і жидам віддають більше поваги і їхній вірі, як православним христіянам. Татарам позволено ставити мечети, а жидам кагалі, христіянам-же строго зборонено будувати церкви... До московского царя Петра I, так писали православні жителі міста Невля: „Позволь подати нам бідеєм раду і поміч і охорони нас від льва рикаючого, що то день і ніч промишляє, як би нас поглотити”. А православний єпископ Юрій Кониський так говорив в польськїм соїмі 1765 р. до короля Станіслава Августа: „Одно, що нам закидають яко проступок, єсть віра наша... Христіяни від Християн бувають переслідувані, замикають нам на-

ні церкви, де Христос єсть неустанно славимий, а отворені жидівські синагоги, де Христа зневажають''.

Для скоріішого і успішніішого здавлення православної віри в Польщі була установлена спеціальна місіонарска комісія, що мала проїздити' ся по Україні і будь страхом, будь обманством, силою і інтригами відвертати наш народ від зго прадідівської віри. Місіонарі брали з собою войско. при ко трого помочи проганяли попів, грабили їх майно, а жінки та діти давали гужарам на поругу. Тих-же, що не хотіли покорити ся, ковано в кайдани і відсилано в польські городи, де їх немилосердно бито, приковувано до тачок і других тяжких робіт.

При таких гоненях находило ся православіє в польській державі аж до її упадку. Польска гієрархія і магнати всегда стреміли до тої цілі, щоби всяке не-католицке віроіповіданє і

весь народ наш, прозваний ляхами „іпизматиками” повернути до латинства.

Та сказав-би може хто, що таких обид дізнавала лше православна церков, а уніятска заживала лучшої долі! Деж там! Преці для польских світских і духовних політиків церковна унія служила тільки яко средство до спољщення України; їм-же не ходило о то щоби Українці признавали головою церкви папу Римського, но о тоє, щоби цілком підорвати українську церков народ-же сам перевернути в латинство. Що і Уніятам не - гаразд жило ся свідчить вже сам преславний „проєкт на знищенє Руси“ Надармо руські митрополити і єпископи, що були злучені з Римом, заносили жалоби до римського папи, щоби сеї зі своєї ласки зволив вкоротити ревність польского духовенства -- та нич не помагало. Папи римські і видавали час від часу бул

лі (закони) в користь „Уніятів“ і їхнього обряду, і се нич не помогло, бо політика польська брала верх і над послухом, яке в католицькій організації належить ся папі.

І так вже з початком 17--го століття, майже зараз по оголошеню „Унії“ митрополит Рутський Веніямін дуже ревний уніятів, заносив до Риму жалоби що народ український нарікає, що унія служить лише средством до легкого перетягання на обряд латинський, до винародовлення Українців. Коли наш народ вигнаний диявольсько — єзуїтськими штуками до унії мимо всіх напастей стояв твердо при своїм обряді і жалував ся перед цілим світом на гнет; то Ляхи зовсім отверто висказували ся, що не терплять унії та уніятів, і що піддержують ненависть між православними а

унїятами лиш в сїї ціли, щоб сеї оден брат в брата народ знищив самого себе у брато — вбїйчїї борбі.

В 1664—ім році писав Эпископ Холмский, також унїят, до Риму, що латиньскї эпископи стремять до сего, щоб знести все унїятскї эпископства, добра їх собі загорнути, а унїяти — вірні, щоб були віддані під їх опіку. — „Унїят писав він, булаб вже давно повелича чия побїдою над православїєм, эдла б йому не перешкодили латинники. Чи їх так сьвітскї як і духовні, котрі говорять: унїят чи православнїї то о чиним а удержують унїятских понів на се лиш, щоб з нас тягнути зиски. Унїятских владик непокоять, на унїятских понів накладають ріжні тягари і роботи, добра церковні силою відбирають і віддають польским костелам. Руськї понї хотїї унїяти, хотїї заручено їм рівні права з латиньским духовенством, мусять давати данини

польским ксьондзам; эсли нема збіжа, то забирають їм худобу, набіл, одержу““. Оттак скаржив ся Холмский епископ Уніят в Римі, а його скарга була скарго ю мільонів українського народа.

Щоби ще тіснійше зближити руську церков до латинської і затерти в ній сліди восточного обряду, кинули ся вкінці Ляхи на обряди і звичаї руської церкви а заступили їх латинськими. До того надали ся особливо монахи — Василіяни. Чудотворні наші черчки виховувані через 25 літ польськими Эзуїтами, повводили між наші обряди - богослуженя і практики чисто латинські, котрих не устанавляли ні Собори, ні затвержували римські пани.

Для всесторонного представлення тодішньої долі нашої руської Уніятської церкви наведем эще слова вже не нашого руського історика але польского, католицького пона, котрий в своїй книзі „История Унії“ говорить між иншим

так: —, Уніяцка Русь терпіла через що — раз частійший перехід шляхти на обряд латинський. Причини такого переходу були різні: низьке образованє руського духовенства (бо взагалі руському духовному не вільно було учитись;) уносьлідженє руської шляхти в правах і привілеях горожанських і обіцянє тих прав тому, хто перейде на обряд латинський, погорда, яку виявляло латинське духовенство їх церкві і її обрядам, зовсім отверте переняганє до латинського обряду руської молодіжи в єзуїтських школах; на се перетяганє уніятів до латинського обряду, на пониженє руської церкви і духовенства жалують ся руські владики перед римським престолом і на соїмах польських, почавши від початку 17-го столітя до днесь. Трудно повірити, в якій безличний спосіб дражнить латинське духовенство уніятів. В році 1643. лат. епископи зібрані на синоді у Варшаві, ви-

дали декрет, повний обурення на се, що рускі владики вживають тих титулів що їй они, носять хрести на золотих ланцюшках і т. п. Митрополиту руському прислугувало право належати до сенату, та лат. єпископи не допустили його. Від низшого духовенства здирали десятини, віддавали сьвіцким судам, підчас коли духовних латинських судили їх суди духовні. Трудно не подивляти і не склонити голови перед тими героями за сьв. віру, коли бачимо, що они стаючи уніятами, не тільки нічого не зискали, але вступили на тернисту путь.

Так описує латинський-кат. піп судьбу нашої церкви в сих часах унії. Пише тоє Поляк, з чого можна заключати, що в дійсности гонення і гнет руської церкви були о много більші, як ту представлено. І в самій річчї — всі записки, всі наші літописи, які зістали до нині з сих нещасних днів, висказують одного

лосно, що на нашу українську народність і на нашу церков вложено вінець терпіння, якого приміри ледво можем стрічати в гоненнях Християн поганями.

Тож і вірно нарікає на недолю уніїтів крилошанин Луцької дієцезії Теодозій Бродович; „Знай о тім злученій з Римом Русине, а на своїй батьківщині обдертий зі всіх прав, що дармо з'усиляєш ся, щоб показати вірність, послушеньство і своє підданьство, надармо в унії віддаєш ся в неволю — тобі не повірять ніколи!!... Причина ненависти та одна, що ти Русине, хотяй уніїт єси галузею того дерева, в котрого пни побачено в перше отрую. Ти бо дай через звичаї і обряди належиш до тої всхідної церкви, котра поспіла колись рівнати ся з римською. То твій Русине непростимий гріх, більший перед темним лицем Ляха, як первородний перед лицем Бога, зго бо ні крещенєм, ні покутою, ні переминою свого о

бряду не зітреш...

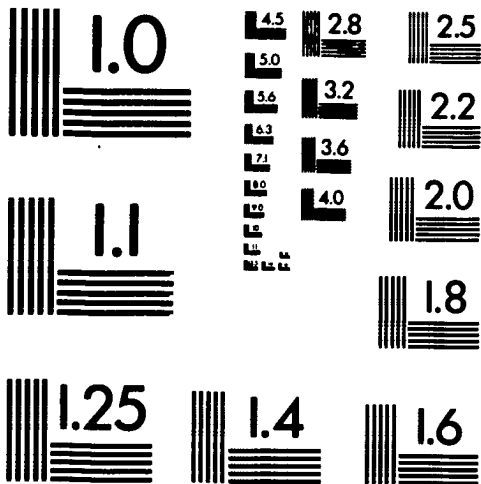
Не предвидів сей чесний унія-тський канонік, що такий горячий його поклик, який він виголосив до уніятів руського Волиня перед сто літами, дав ся приноровити эще на довго до уніятів рускої Галичини, котрі мимо того, що оставили вже під австрійськими цісарями, переносять аж до днесь мало що не то саме, що переносили всі уніяти в давній Польщі.

Року 1667 перейшла Україна на підставі Андрусівської угоди в кігті ро сійських царів; імператори Росії добувши власть над нашими землями, завели тут славу господарку винародовленя Українців, винищеня їхньої про сьвіти, мови, літератури і, т. п. а на то місце постановили усьо московске, усьо своэ. Сю місію розпочав москов ский цар Петро Великий а докінчила Катерина. Загарбавши Україну Моска лі справили ся поперед усього з унією,

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

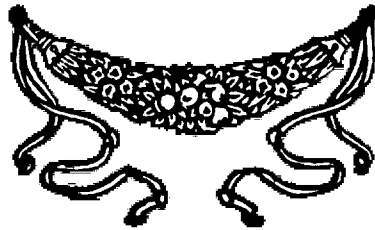
APPLIED IMAGE Inc

1653 East Main Street
Rochester, New York 14609 USA
(716) 482 - 0300 - Phone
(716) 288 - 5989 - Fax

навернувши силоміць більшу часть унії ятів назад на православіє. Якого лиха дізнала українська церков від Ляхів католиків при перетяганю на унію, таке саме стрінуло эї і наверненэ назад до православія. Та се московске православіє далеко було інакше, як попередне, в яким жила наша вітчизна від сьв. Володимира. Цар Петро покинув всхідних патріархів а утворив з вибраних єпископів т. зв. сьвятійший синод, котрого головою станув сам цар, а найвищим чинним урядником сьвітский чоловік з назвою обер — прокурора. Злучена в такий спосіб православна церква з державою пострадала геть до решти сю самостійність і волю, якою жила від введеня на Русь християньскої віри. Царські укази, поліція і чиновництво заступили тепер власть порядкованя церковними справами тож і не дивно, що сьвіт змінив назву давного православія на царославіє. Московські царі

занявши від розпадаючої ся вже Польщі Україну, вігнали, як було сказано Українців назад до православія, — та тим не направили зла. Як Ляхи з унією накиннули нашому народови ярмо неволі -- так Москалі з своїм царослав'ям сю неволю ще більш утвердили; закартали по нашому писати книжки і учити в церквах наказали говорити проповіди лише по московськи, українських учених уміщували і пильно наглядали по своїх містах і т. п. -- а народ терпів до вго - довго, бо змінити віри не було вільно, а в царослав'ю бачив загладу своєї народности, мови і школи. Дперва в 1905-ім році, коли народи Росії видерли у царя конституцію, побачив сьвіт як в смак було нашим Українцям терпіти у себе віру, яку диктував цар і його поліція. Від 17-го цвітня 1905 року перейшло з православія вже навіть не на унію, але просто на католицизм: у волниській губернії 6960 Українців, у

київській 1120, подільській 3000, могилівській 41 тисяч, а в холмській 125 тисячів.

УНІЯ В АМЕРИЦІ.

Переїшовши добру школу визпску, погордження і переслідувань, вигнана недолею зі своєї рідної землиці опинила ся частина найбільшійших, наших уніятів на американській землі: в Канаді, Сп. Державах і Бразилії. Приїхали в новий край як греко-католики і такими хотіли зістати на дальше. Почали будувати церкви, при церквах школи а все на основі свободного автономічного устрою, на взір американських не-католицьких громад. Стали помало Русини дороблятись, а почувши у себе силу зачали домагатись своїх добрих руських съвященників із старого краю. На сі голоси із'за моря приїхав перший о. Волянський. Та не довго суди-

ло ся йому тішити людий; пішов о. Волянський представитись айрському ка толицькому єпископови, а той викляв його ніби за те, що жонати й. По екс комуніці о. Волянського посипав ся цілий ряд листів то до Риму, то до галицьких єпископів, щоби на будуче не вислали жонатих сьвященників, а жонатих, які встигли за той час наїхати, щоби відкликали назад. Послушні Римови галицькі єпископи почали висилати лиш нежонатих, за те Угорщина надіслала жонатих подостатком між своїх угро-руських емігрантів. Рим знова в кло потах. З Америки ідуть скарги за скаргами, що руські уніяцкі цопи то заволоки, жебраки, приносячі згіршенэ іновірцям. На сі доноси айришских біскупів надіслав Рим от-таке розпорядженэ яке мало на ціли раз на все убити сьв. унію, а Русинів вігнати на лоно латиньскої кат. церкви.

Сьвята конгреґация для розши-

рення віри в Римі 10 мая 1892.

Їго Емінінції Кардиналови

Якову Джіббонсови, архиеп. Балтіморському.

— Істнує від кілька літ звичай, що в сих церковних провінціях, да живуть Русини, духовну опіку над руськими емігрантами віддано таким сьвященникам того-же обряду, котрі привезли з собою жінки і діти. Позаяк сї сьвященникиносять великий іскандал жителям не лише католицьким, але і іновірцям проте належить шильно пристосувати сї норми, які сьв. конгрегація эще 1-го жовтня 1890. видала до руських владик, а іменно;

а) щоб відкликали жонатих сьвященників назад до своїх дієцезій

б) і щоб на будуче посилали лише нежонатих, які довжні замельдувати ся у епископів сих провінцій, де наміряють працювати, де дістануть юрисдик-

цію і яким будуть піддані і послухні,
Прошу тебе, Емінінціє, щобись був
ласкав повідомити листовно і прочих е
пископів тих провінцій, що сьв. кон-
греґація не відступила від
попередних розпоряджень
(взглядом Русинів) а щеї напімни їх,
щоб сего шильно стерегли....

М. Кардинал Лэдуховский Преф.
А. Архиеп. Амідан, секретар.

От з сего „чудесного” розпорядже
ня бачить ся, якою опікою сповиті Ру-
сини-унїяти не лише в Галичинї, але і
за морем. Боялись там в Римі, щоби наші
жонаті священники не були скандалом
для інновірців! Через що? — Через те,
що мають законні діти... Не о жінки їм
ходило, ні о скандали, але о се, що сих
яко законно жонатих не можна буде втя
гнути до латиньства, де нічо законного
бути не може... ні жінок, ні дітий закон
них! А з нежонатими зовсім інакше! Сї
розпорядження і безличні практики аїри

нських лат. єпископів, зглядом Русинів так поділяли на огорнених онікою унія тів, що скликають з'їзди сьвященників і делєгатів до Вилксбері і Газельтон, де рішили перейти на православіє, слиб важили ся відкликати жонатих сьвященників назад до краю. Тоді то і крикнули наші перший раз: Проч з Римом!"

Коли прогомонів сей перший сьмілий клич на вольній землі, а прогомонів не від якого високо культурного на рода, противно народа від віків гнобленого і бідного, коли сей сьмілий клич: „проч з Римом!" спричинив перехід вісьмох тисяч душ на православіє, власти католицької церкви не на жарту настрвішили ся. Побачили, що зробили промах. Побачили, що до Русина таки годі так скоро приліпшити латиньство-тай прислали таки в зародку сьвяте римське розпорядженє. Сьвященників жонатих таки не відкликано, що більше їх принимали сьми лат. єпископи під свіи

покров, як лиш ті записали ім церковні маэтки. Думали Русини, що Рим по правив ся, тай дав їм спокій. Зажила а мер. Русь давним житэм, уважаючи розпорядженэ з 1892 р. убитим раз на все.

Так думали в своїй наївности Русини, однак інакшэ думали сї, що ведуть політику в лат. римській церкві. Розпорядженя попереднього не приспали, не знесли, тай не виконували, бо раз що не могли, друге, що се не було на часі а по трете не було варта. Щож їм по виконваню розпорядженя, эслиб через нього всі уніяти або більша їх часть перейшли на царославіэ. Они-ж політики Ждали ліпшого часу а сподіваючись що він наспів видали друге розлорядженэ, яке в перекладі звучить :

Апостольска Делэгація

в Сп. Державах Америки.

Вашінгтон Д. С. дня 6. серпня 1898.

Ваше преосвященство!

У відповідь на ваш лист з серпня

3 - го доношу Вам, що сьв. пропаганда для розширення віри знос 12-го цвітня 1894 року унеможливила приїзд до Америки руським жонатим понам передовсім для того, що ті управляють не дозволене жебрацтво (т. э. колэктують між своїм народом датки на церкви прим. авт.) В сій ціли і вислала пропаганда листи до руських єпископів, з порученєм, щоб пускали до Америки лише безженних або вдівців; тай ті виїдуть до Америки аж тоді, як того зажадає наперед, через сьв. пропаганду місцевий лат. єпископ, в котрого дієцезії має руський піп і осісти. Тоді одержать позволенє! В Америці мусять відчинити ся дотичному римо—кат. єпископови, котрий і буде давати їм ліцензію у всякім поодинокім випадку. Эслиб хотіли збирати жертви, як це було у них в звичаю, мають дістати на се спеціальне позволенє від єпископа.

Судячи по сій інструкції сьв. пропаґанди зроблено все, щоб запо бігти лиху, і эсли тільки наші римо— кат. єпископи строго пристосують ся до сего розпорядженя — тоді зробимо кінець клопотам, які ми маємо з русь кими понами.

D. Sbarreli — auditor.

Ся друга благодать для амер. уніятів про кот ру Русини навіть нічого не знали, узрі ла сьвіт як раз тоді, коли наші почали думати, що перше розпорядженє з 1892 - го року пропаґанда цофнула на зад. А се розпорядженє було як раз до повненєм першого. Підчас коли по пе ршім „посланію“ мав бідний уніяцкій піп двох єпископів; одного в старім краю, а другого латинського в Амери ці, то після другого стає той безжен ний чи руський вдовец цїлковитим, не вільником римо—кат. біскупа. Він мо же прийти до Америки аж тоді, як того

зажадає католицький біскуп з Америки і то через Рим. Значить всю власть над Амер. Русинами віддано латинникам. А щоб колэктованэ на рускі церкви не опиняло ся в кишенах невірних уніяцких попів, — мусить кождий постарати ся о позволенэ на „жебрацтво.“

По таких римских інструкциях закотили католицькі біскупи рукавн тай забрали ся таки на добре до роботи. Першим розбоєм, якого доконали на нашій церкві було се, що руський уніяцкий піп не сьмів душпастерувати поза своєю громадою. Як болючо діткнуло наших людей таке поступованэ дасть ся зрозуміти, коли зважимо, що в Америці сотками з' організованих наших церковних громад, а на сі громади в сім часі ледви кільканайцять душпастирів. А і з тих, які були не сьміли іти до других місцевостій з духовним кормом, бо так розпорядили сьвяті з

Риму! До других кольоній могли наші попи аж тоді іти, як того зажадав місцевий католицький піп! Трафлялось і таке, що хотяй єпископ в своїй безмірній доброті і позволив невірному уніяцкому попови піти з духовним кормом між Русинів другої кольонії, так тоді католицький плєбан арештував бідного уніята за псутє бизнесу.... Бідному завсїгди вітер в очи....

Другим лайдацким ділом, в якому кат. біскупи вправляли ся на перегони — була юрисдикция попів. Дїставши розпорядженєм з 1894 року власть над чорними душами руських духовників, лат. біскупи виляли на них бідних усю злобу, усю жовч при сїї оказїї, коли наш сьвященник приходив просити о юрисдикцию. Коли піп був all right, значить поплатив усї білі для підмоги єпископа, ходив на їхні конференції і, т. д. — тоді єпископ милосердив ся і обдаровував го на оден місяць

властию правити службу божу, сповідати і причащати. Хрестити, миропомазувати і вінчати — вже не сьмів! або міг хрестити - але миропомазувати ні. Ці місяці мусів прийти знова просити о позволенэ, та рівночасно принести з коллэкти і требів віддаючи на городу за треби лат. ксьондзови, в котрого парафії ті Русини мешкали.

Та найтяжшим обухом було для наших амер. Уніятів то жаданэ, щоби Русини записували свої церковні маэтки на лат. біскупів. З роду вже любить Русин „своэ“: свою віру, свій обряд, свою рідну землю, тай забажав і на чужині мати щось зі „свого“. Прийшовши в Америку стратив або виставив на страту дещо як: землю, звичаї, рідну мову, за то сю прогалину вповнив тут за морем будовою церков, шкіл, основанэм брацтв, і, т. д. Як--жеж болючо мусів відчутти атентат на свою кєрвавицю, який так політично і безцере

моній виконали лат. католицькі біскупи! Ти Русине будуй, стягай ся з послідного, щади гріш до гроша, бо ми потребуємо по паньски жити; тобі за се честь, що эси злученим з такими па нами.... отсе був весь аргумент, длячого Уніяти мусіли поносити дієцезияльні тягарі, яких вимагало розкішне життя святих но не чудотворних.

Усьо тєє поступованє Риму, лат. біскупів тай католицького клиру взагалі має одну і ту саму мету, що і безкарне та провокуюче поступованє наших старокраєвих властей та наших лат. попів. Римови треба конче позбутися уніятів, що через свій обряд і церковні привилеї дуть тягаром його заборчій, варварській політиці. Тож коли через попередні розпорядження від дано вже заморского Русина під цілковиту власть католицької гієрархії — приступлено крок дальше, щоб увільнити нещасного від тої поганої назви „уні

ят“, а зробити його римо -- католиком від ніг до голови. В тій цілі і видає св'ятій Рим нове розпорядженє 1897 року — яке в короткості так звучить :

Декрет св. конгрегації для
розширення віри для справ
всхідного обряду.

Св'ята католицька церков апостольскою милостию і своєю найвисшою властю д у ж е щ и р о старала ся, щоби права пошів і вірних скріпити. Проте узнала право всхідних народів, жиючих в Америці, виконувати свій власний обряд та поручила їм цілковито піддати ся латиньским біскунам. По установленю тих двох условій видала конгрегація в послідних роках м н о г о х о с е н н и х розпоряджень, кот рими причинила ся до добра і побож ности у вірних. Однак сумно, що мно го людей всхідного обряду задля бра ку їх св'ященників позбавлені духов

ного корму. Задля того конгреґация ви дає с тсим декрет за потвердженэм най сьвятїйшого вітця, пани римського, а і-менно :

1. позволяє ся вірним всхідного обряду жиючим в Америці держати ся латиньского обряду, (а що чи не гарно

3. в церковних провінциях півн. Америки, де эсть много вірних руського обряду, біскуп порадивши ся з своїми суфраґанами маэ избрати руського сьвященника безженного і спосібного, а эслиб не було, то призначити латиньского, котрий маэ управляти народом і сьвященниками сего обряду.

Нїхто не маэ сему противитись!

Дано в Римі в палаті сьвятої конгреґациї 1897.

Отак ,бәють про тебе Русине там, де тобі забезпечено права, свободу і не тикальнїсть обряду! Весь руський америк. народ враз з його духовними, з його церквами, братствами, шкәлами від-

дають під опіку спосібних вже навіть не біскупів, але просто кат. попів. Чи не безчельні ті римські сьвяті чи найсьвятійші?

Зовсім природно, що Русини хотіли чи нехотіли, сьміяли ся, чи плакали були на ті всі безправства безсильні. Біскупи повтягали наших попів в свої шематизми тай крім одного, Івана Ардана ніхто і не запротестував проти сего. Всі корили ся, бо інакше булаб їх сніткала доля висше згаданого сьвященника, котрого біскуп Гобан екскомунікував за то лише, що той не хотів бачити свого імени в католицькім шематизмі.

Серед такої нагінки дійшли амер. Русини до переконаня, що їм конечно з'організоватись, та спільними силами ставити опір латинізації. Се здійснило ся 1901 року в Шамокін, Па., коли наші сьвященники і делєгати церковних громад заснували „Товариство руських

громад церковних в Сп. Державах і Канаді, котре на другім своїм з'їзді в Гарісбургі 26 марця 1902 р. приняло назву „Руска церков в Америці”. На тім то зібраню поніс ся знова клич; „Проч з Римом!” та далеко сильнійший як то му десять літ. Між иньшим зажадали зібрані, щоби

а) Рим вилучив руську церков з під власти съв. пронаґанди для розширення віри:

б) щоби відкликав всі некорисні розпорядження видані для амер. Русинів:

в) щоб основано самостійне руське єпископство в Америці,

г) що єпископа вибирають съвященники і делєгати церковних громад.

Ся важна подія як голосний вже другий клич „Проч з Римом!” викликали заінтересованэ так в Галичині як і в Римі.

У відповідь на се появляэ ся без-

личний пастирський лист графа Шептицького де він не розуміючи зовсім ні справи, ні відносин приписує усю винуватість священникам, яких безцеремонно називає негодяями невірними, геретиками і, т. д. за те хиба, що сі посьміли заступити народ перед латинізаторськими атаками найсвятійших з Риму. Однак інакше думали в самім Римі. Побачивши, що латати діри дірами далше не можна, вислали ам. Русинам на глум... Мадяра. Розуміє ся, що візитатора ніхто не слухав і не приймав; як перед тим, так і далше домагано ся єпископа, на котрого вкінці Рим і згодив ся, але вислав далеко не такого, якого бажали собі мати наші в Америці. В місто самостійного, вибраного народом і священниками єпископа вислали з Галичини Стефана Ортиньського, того самого, котрого львівський суд во время оно узнав божевільним, таї то вислали без найменшої власти,

як орудіє лат. біскупам до скоршого златинізованя невірних „грікс“. Більшість амер. Русинів не приняла і Ортинського. А не приняла його задля булі, яку знова вислали з Риму разом з приходом Сотера. Ся пропамятна буля — то цілий оден шкандал, не ліпший від усіх буль, якими уцасливляли римські „святі“ руський народ від 300 літ. Після неї вільно Ортинському кропити сьвященників лише безженних. Сьвященникам руським відбирає ся власть мирономазувати а тайну сю віддає ся, так як в латиньській церкві тільки єпископови. Руський єпископ підчинений усім лат. кат. біскупам, і може звідувати парохії та служити богослуженя лише за позволенєм дотичного римо-кат. баса. В превеликій любові до Русинів позволено ще-раз переходити їм на обряд латиньский особливо, в мішаних подружах; чи возьме Русин латинничку, чи латинник Русинку

— все покiрний Русин „м о ж е” а часом i „мусить” перейти на латиньство. От-такий гаразд! З приводу сеї буллі не заспокоїла ся таки амер. Русь, хотяїї дістала псевдо-єпископа. Деякі галицькі сьвященники станули правда по сторонї єпископа, — та против него далеко переважаюча більшість. Зібраня народу, газети, навіть проповіді переновнені лайками, негодованями, ненавистію і протестами, а чим то всьо закінчить ся — покаже недалека будучність.

Справи руської церкви в Канаді були анї трохи не лiпші від справ церковних в Америці, эли взагалї не гiрші. Розпорядження пропаганди застосовувано тут так само, эли не з більшою ще ревністю. Правда, що були і ту рiжні сьвященники як; оо. Дмитрiв, Тимкевич, Поливка, Заклинський, Струтинський, та всі вони проїхавши ся по канадiйских прериях вернули назад

в Америку. Чому? Чи розсіяний по пре-
риях народ не міг дати їм удержання?
Не то! Всі они чи приїхавши на власну
руку, чи вислані пропагандою — мусі-
ли у всім підчинити ся французким біс-
купам, мусіли записувати на них цер-
кви, побудовані народом, із-за чого у-
війшовши в колізію з вірними, що та-
кій роботі всюди і все противили ся, по-
надали в зневіру і вертали з нічим! Ко-
ли-ж на їх місце доставлено Василян і
ті хитрими єзуїтськими штучками хва-
тили канадійського Русина за чуб —
канадійські уніяти стратили раз на все
можність з'організувати ся і боронити
своїх народних церковних інтересів пе-
ред римо-кат. політикерами. Василян-
нин — то спритна штука! тайі собачий
в нього нюх. Він знає, з ким як і куди.
Дурного настрашить, підлизникови о-
біцяти-ме, перед мудрим і біскуна ви-
рече ся, аби лише забрати церковний
дід. В той спосіб ошукували народ дов

гі роки. Через таке ошукство знищили вінніпегську сьвіцку парохію — виставивши собі напротив старої церкви свою василияньську. Через їх інтриги остають нині десятки кольоній без духовної опіки, через них вкінці не одержить ся, бай і юрисдикції не дістане ні оден сьвіцкый гр. кат. піп. Французи і Куляві розуміють, що лиш одні Василяни поможуть їм до скоршого златинізованя „галішонів” тому всюди і все їх потребують. О, чого не допустилиб у себе Русини американські — дістаються в Канаді з найбільшими церемоніями. Французкі біскупи візитують руські церкви (роз. василияньські, бо сьвіцких нема, крім незалежних, а до тих біскупам зась) целэбрують на високих тронах василияньські служби божі, виписують „галішонів” до своїх католицьких організації (all catholics Federation) та видають для них обіжники з напимненнями, погрозами, радами і „батьківскою

любовію''. Щоб скріпити ряди „римських кавалеристів“ ще більш певними і лояльнішими для себе самих борцями — передягають своїх таки французких патрів в греко кат. фелон і епитрахіль. Ті звісні усім нашим канадійцям „руські піпи“ що і слова належно по нашому не вимовлять збивають на Русинах маєтки, уряджують собі не аби яке житє — підчас коли де кі світські свьязценники утікають з студенної Канади біднійші як до неї приїхали. Та не о гроші спеціяльно ходить. Ходить о се, що збаламучений або застрашений карами пекольними народ пхають у французку кошару, сїють незгоду між своїми прихильниками а неприхильними, з чого непорозуміння, ворогованя і колотня вже не кажу між членами одного і того самого руського народу, але навіть густо — часто між членами родини.

Маючи „римску кавалерію“ та

„руські піни“ французкі біскуни не допускають і не допустять ніколи сюди сьвіцких гр. кат. попів, котрі можуть стати колодою в їх латинізаторській політиці. Ще не обтер о. Т. Василевич европейского пороху „із сапогів по прибуттю до Вінніпегу --- а вже викляли: раз французи, за ними Базиляни, за Базилянами Шептицький а вкінці й Ортинський! То саме з оо. Крохмальним як і Гумецьким. За що властиво? Перший вжей не --- жонатий, саме такий, як они люблять, ні тай ні! Причина ясна: маємо ми мати клопіт з руським. попами, щоб они псули наші „сьвяті“ пляни, взглядом „галішонів“ так лучше не пустім і до Канади!....

Винувати тут треба не Французів не Базилян а тим менше „руські піни.“ Они всі лише сліпим орудієм Риму, того політичного Риму, що його ідеєю --- одна, єдиня спасительна --- католицька церков --- без жадних гр. кат.

обрядів, без жадних упривілюваних на родів. Винувати не можна також і народу. Народ так завзято туманений через три сотки літ звик до тої погрози, що хто не „унїят“ тої спасенім бути не може. Народ під обухом католїцизму знидїв -- знищив ся. Він вже лиш пісні сьпіває про тих борців за нашу віру --- козаків, що то кров ляли в борбі з тим саме Римом та його заушниками. Вина спадає на нашу сьвідому братію, що знаючи історію народа, знаючи яке нещастє спало на наші краї з благодатною унїєю, і жиючи серед безголовя, яке запричиняє та сьвята спілка --- не відкриє народови очий, не охоронить його перед повінію латинїзації, не вкаже шляху, котрим народ дійшовби до більш християньского житя, та до яснїйшого розумїня житєвої цілі.

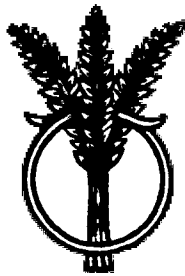
Перед Кан. Русинами протягли ся дві дороги: або в заплату. за розбій

цей годувати своїм потом французку голоту, або самому народови без нічи його проводу боронити своїх національних св'ятощів. І народ вибрав друге. Щоби оперти ся латинізації організує ся в Канаді „Самостійна руська церков“ оперта на самім народі, котра заручивши автономію церковним громадам має на ціли подати їм правдиве слово Спасителя - таке, як Він лишив його в св. Евангелію без глухих ново --- упечених римських, або царославних догматів. Самостійна руська церков полишаючи своїм вірним храми божі в їх власнім посіданю, не обтяжаючи їх найменшими драчками і полишаючи управу сих церков в руках вірних єсть взором тої самої організації, якою була руська церков за часів св. Володимира. Тож не дивно, що одушевленій народ прийняв її як одну руській душі питому церков а тисячі приклонників по цілій широкій і вольній Ка

- 116 -

наді запоручують її як найгарнійший
розвиток.

ЩАСТЬ БОЖЕ.

ЗМІСТ:

Сторона.

Передне слово	
Початки христ. на Україні	9
Церковна справа до Унії	16
Церковні брацтва	28
Унія	35
Наслідки Унії	56
Унія в Америці	91

ЗНАЧНІЙШІ ПОМІЧЕНІ ПОХИБКИ.

Стор.	верш	єсть	має бути
6	8 з гори	нєраз	нераз
20	3 " "	татарами	Татарами
26	5 " "	иона	попа
32	7 " "	гитул	титул
33	3 з долу	1592	1596
39	6 з гори	поляків	Поляків
44	4 з долу	Эзуїти	Эзуїтів,
68	2 " "	обряду	обряду
69	7 з гори	іще	єще
79	4 " "	успішнійшоо	успішнійшого
94	5 з долу	закнно	законно
96	7 з гори	інакшє	інакше
99	7 з долу	розлорядженє	розпорядженє

РУСКА КАНЦЕЛЯРИЯ

і НОТАРІЯТ

—носилає гроші до старого краю, продає шифкарти, залагоджує старо краєві справи через найздібніиших краєвих адвокатів, робить повномо чія, контракти заосмотрені підни сом конзуляту, продає поле і стяга є довги з СТАРОГО КРАЮ, увільня є від вирав військових і асентерунку. Продає і купує реальности по цілії Канаді. Управителем Рускої Канцелярії єсть одинокий руский нотар на цілу Канаду. Остерігаємо всіх перед чужими фірмами, як жидівскимч і ні мецкими, котрі підшивають ся під і мена: рускі адвокати, нотарі і т.п.

Адресуйте так:

RUSSKA KANCELARYA

834 MAIN ST WINNIPEG MAN

РУСКА КНИГАРНЯ,

одинокій на цілу Канаду склад
руських книжок, поручає Пв. Земля
кам книжки всякого змісту: повіс-
ти, книжки історичні, шкільні, нау-
кові, церковні і молитвенники.

Руська Книгарня ведена ду-
же совісно обслуговує день-денно сот-
ки своїх краєнів а її совісність до-
казують тисячі листів похвальних
з цілої Канади а навіть Америки.

Пишіть по катальог, виберіть собі
яку лиш хочете книжку, і за адре-
суйте:

RUSKA KNYHARNIA
435 SELKIRK AVE WINNIPEG MAN

